

Suunta on hyvä, mutta kuinka pitkään?

Susanna Nykyri

Helsingin yliopiston kirjasto

snykyri@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-5018-5176>

Asiasanat: toimitustyö; Kotilava; tiedetoimittajat; kehittäminen; informaatiotutkimus; rahoitus

On puhdas ilo julkaista taas ilahduttavan rikas numero niin aineistotyypeiltään kuin sisällöiltään. Olemme tänä vuonna julkaisseet peräti seitsemän vertaisarvioitua artikkelia, mikä on merkittävä kasvu ja toivottava suunta. Samanaikaisesti iloitsemme myös muista aineistotyypeistä – katsausmuoto suosii usein ajankohtaisimpia aiheita, ja mm. konferenssikuulumiset ovat tärkeitä. Edelleen toivomme, että meille tarjotaan myös kirja-arvioita.

Reijo Savolaisen ja Eero Sormusen jäähyväisluennot sekä yhdistyksemme puheenjohtajan Noora Hirvosen katsaukset täydentävät hienosti toisiaan käsitellessään tieteenalamme kehitystä ja sisältöjä. Niissä esitetty huoli on vahva, ja toivonkin, että se tulee kuulluksi ja siihen tartutaan tomerasti. Kypsyttelyn aika on jo mennyt, ja Sormusen esittämä huoli kansainvälisesti erityisen hienosti menestyneen oppiaineen tulevaisuudesta Tampereen yliopistossa vaatii mitä pikaisinta toimintaa.

Keskustelua oppisisällöistä on hyvä jatkaa, ja tähän tarjoaa oivan mahdollisuuden paitsi Informaatiotutkimus-lehti, niin myös ensi vuonna perinteiseen tapaan pidettävät Informaatiotutkimuksen päivät (I-päivät). Ensi vuonna järjestelyvastuu on Åbo Akademin informaatiotutkimuksen oppiaineella ja päivät ajoittuvat alustavasti lokakuun puoliväliin. – Aika täsmentyy alkuvuodesta, ja I-päiviin liittyvissä kysymyksissä voi olla yhteydessä päivistä vastuun kantavaan Kristina Eriksson-Backaan (krieriks@abo.fi). Lukijakuntamme voi kuitenkin jo nyt ryhtyä ideoimaan aiheita, joiden ympärille toivoo työryhmiä.

Artikkeli on lisensoitu Creative Commons Nimeä-EiKaupallinen-JaaSamoin 4.0 Kansainvälinen -lisenssillä

Pysyvä osoite: <https://doi.org/10.23978/inf.68901>

Ensi vuosi käynnistyy lehdessä jälleen uudistushengessä – ensimmäisenä pääsemme julkaisemaan lehden kuvauksen ja kirjoittajaohjeet ruotsiksi, kiitos toimituskuntamme jäsenten Kristina Eriksson-Backan ja Turid Hedlundin! Kielivalikoima täydentyy myöhemmin ensi vuonna englanninkielisellä käännöksellä. Ennen käännösten viimeistelyä toivon, että saisimme palautetta ohjeista erityisesti kirjoittajakunnaltamme – mitä mielestänne pitäisi täydentää, täsmentää ja/tai muuttaa. Palautetta voi lähettää suoraan päätoimittajalle (snykyri@gmail.com) ja toimitussihteerille (matti.lassila@gmail.com). Linjauksia vaativat asiat käsittelemme koko toimituskunnan kesken.

Toimituskunnan rooli onkin kasvanut paljon. Toimituskuntaan kuuluvat kehittävät paitsi lehden linjauksia niin myös sisältöä sopivia aiheita ehdottaen ja rekrytoiden sekä antamalla palautetta muista kuin vertaisarvioituista artikkeleista (A1/A2). Toimituskunta voi myös antaa lisäarvioita vertaisarvioituista artikkeleista, joiden varsinaiset arvioijat rekrytoidaan toimituskunnan ulkopuolelta. Kiitos toimituskunta ja vertaisarvioijat – olette tehneet arvokasta työtä paneutuessanne käsikirjoitukseen sekä esittäessänne luettavuutta ja oikeellisuutta parantavia ehdotuksia ja vaatimuksia. Tämä työ ei ole vain lehdelle ja kirjoittajille, vaan ennen kaikkea tieteen ja tieteenalamme hyväksi.

Avoin julkaiseminen on paljon muutakin kuin avoimesti ja maksutta luettavissa oleva lehti. Yksi paljon puhuttanut aihe on avoin vertaisarviointi – mitä se on ja miksi sekä miten sitä kannattaa toteuttaa ja miten ei. Informaatiotutkimuksen yhdistys (ITY ry) hakee rahoitusta yhteistyössä Kulttuurintutkimuksen seuran kanssa avointa vertaisarviointia koskevaan selvitystyöhön, jossa on tarkoitus selvittää kotimaisten tiedekustantajien ja -toimittajien käytäntöjä ja tahtotilaa asiaan kontekstinaan avoin julkaiseminen. Valmistelemaan työryhmään kuuluvat allekirjoittaneen lisäksi Kulttuurintutkimus-lehden päätoimittaja Riitta Koikkalainen ja toimituskuntamme jäsen Mikael Laakso.

Avoin tiede ja avoin tieto ovat tässäkin numerossa vahvasti esillä mm. Jyrki Ilvan kautsausken myötä. Ensi vuonna aihetta on tarkoitus käsitellä varsin mittavasti – vuoden viimeinen numero (4/2018) onkin aiheen ympärille muodostunut teemanumero, ja sen toimittaa Mikael Laakso. Tiedotamme tästä tarkemmin vuoden vaihduttua.

Vaan huoliakin on vuoteen mahtunut. Yksi keskeisistä on se, miten taata lehden vaatima kehitys- ja toimitustyö ja lehden jo mittava perinne sitoutua avoimeen julkaisemiseen. Kansainväliset, kaupallisin perustein toimivat suuret tiedekustantamot ovat kestävämmällä politiikallaan herättäneet tiedeyhteisöä toimimaan avoimen ja taloudellisesti järkevän tiedekustantamisen puolesta. Suomessa kuitenkin valitettavan usein unohtuu käsitellä sitä, miten taata kotimainen tiedejulkaiseminen.

Kotimaisen tiedetoimittamisen tulee olla tasoltaan ammattimaista ja lehden toi-

mittaminen vaatiikin paitsi perehtymistä, niin myös runsaasti konkreettista aikaa etenkin päätoimittajalta ja toimitussihteeriltä. Omalta kohdaltani tiedejulkaisemiseen liittyvät asiantuntijatehtävät Helsingin yliopiston kirjastossa ja ensi vuoden alusta lähtien Tampereen teknillisen yliopiston kirjastossa ovat osaltaan parantaneet ja edelleen parantavat edellytyksiä toimia päätoimittajana. Merkittävä osa perehtymisestä ja itse toimitustyö jäävät minulla kuitenkin vapaa-ajalle, mikä ei ole aikaavievyydessään kovin kestäväällä pohjalla. Lehdestä saatu palaute on auttanut jaksamaan – ja tieto, että tämä on väliaikainen pesti. Silloin kun minua tehtävään kysyttiin, lupauduin siihen kahdeksi vuodeksi ja sitten vuodeksi kerrallaan. Päätoimittajan toivotaan lähtökohtaisesti toimivan tehtävässään viisi vuotta. Se onkin perusteltua pitkäjänteisen kehittämisen takaamiseksi ja toisaalta siihen, että uusi päätoimittaja tuo taas vuorostaan mukanaan uudenlaisia vahvuuksia ja verkostoja.

Koen jälleen tarpeelliseksi korostaa sitä, että kehittäminen ja laajeneva aineistopohja eivät tapahdu itsestään ja että avoin julkaiseminen ei tarkoita kulutonta toimintaa. Informaatiotutkimus-lehti toimii kotimaisille tiedelehdille tyyppillisesti lähinnä talkoovoimin ja toimijoidensa innostuneisuuden, tahtotilan ja venymisen varassa. Pelkkä hyvä tahto ja sitkeys eivät kuitenkaan riitä, vaan rahoituspohja vaatii uudistamista. Avoimesti ilmestyvänä lehtenä emme voi tukeutua varsinaisiin tilausmaksuihin, ja vaikka me julkaisemme ja meitä luetaan aiempaa enemmän, eivät jäsenmaksutulomme ole kasvaneet. Jokaisella jäsenmaksulla on meille merkitystä.

Myös Informaatiotutkimus-lehden tilannetta parantamaan on tekeillä Tieteellisten seurain valtuuskunnan (TSV) ja Kansalliskirjaston (KK) yhteistyössä laatima Kotilava-rahoitusmalli. Niin siitä kuin toimitustyön vaiheista kannattaa katsoa KK:n tietoasiantuntijan ja Kulttuuritutkimus-lehden päätoimittajan Riitta Koikkalaisen (2017) esitys Kirjastoverkkopäiviltä ja myös KK:n tietoasiantuntijan Jyrki Ilvan (2017) esitys kotimaisten tiedelehtien tilanteesta avoimuuden, vaikuttavuuden ja rahoituksen näkökulmasta. Toivon, että rahoitusmallia kehitetään jatkossakin laajassa yhteistyössä myös tiedelehtien kanssa, ja että kestävä rahoituspohja löytyisi ja varmistuisi mitä pikimmin. – Tehtävä ei varmasti ole helppo!

Lehtien talkootyömäärän lisääminen taloushallintoa kasvattamalla ei ole toivottavaa ja omakohtaisesti koen sen suorastaan kestäättömänä – parhaimmalla tahdollakaan en saa vuorokautteen lisää tunteja. Olen huolissani myös vaihtoehdosta, että artikkelikohtainen kirjoittajamaksu lankeasi tutkijoiden ja muiden kirjoittajiemme huolehdittavaksi. Mikä olisi tällöin jatkossa kotimaisten tiedelehtien toiminta- ja kilpailukyky jo nyt kireässä kilpailussa käsikirjoituksista kansainvälisten toimijoiden kanssa? Onkin vakavan pohdinnan paikka ja kaikilta osallisilta myös arvovalinta, että julkaisemme myös kotimaisissa tiedelehdissä ja mahdollistetaan lehtien toiminta ja pitkäjänteinen kehittämistyö. Tässä yhteydessä on myös syytä tunnustaa ja tunnustaa muun aineiston kuin vertaisarvioitujen artikkeleiden merkitys tiedeyhteisölle ja yhteiskunnan kaikille osapuolille.

Kotimaiset korkeakoulukirjastot ovat rahoituspohjan laadinnassa ja turvaamisessa keskeisessä roolissa. Edelleen toivon, että niissäkin ollaan käytännön ratkaisujen muodostamisessa motivoituneita ja kekseliäitä edistämään myös kotimaista laajapohjaista – kuten tieteellisten seurojen toteuttamaa – avointa julkaisemista. Yksi keskeisistä toimijoista ja vaikuttajista tässä on Suomen yliopistokirjastojen neuvosto (SYN). Lehtien kannalta oleellista on edelleen myös TSV:n ja Suomen tiedekustantajien liiton tarjoama koulutus, verkostot ja muu tuki. Ratkaisua hakevat eivät nekään voi toimia silkalla tahtotilalla, vaan ennen kaikkea opetus- ja kulttuuriministeriön tulisi rahoituksellaan mahdollistaa järkevä ja kestävä toimintatapa, jonka lähemmistä käytännöistä sitten muut tahot huolehtivat.

Kiitos kirjoittajat, vertaisarvioijat ja jäsenkuntamme vilkkaasta vuodesta! Kiitos toimitussihteeri Matti Lassila ja koko toimituskunta sekä yhdistyksemme puheenjohtaja Noora Hirvonen aktiivisuudestanne ja näkemyksistänne! Kiitos Reijo Savolainen, joka aina auliisti ja paneutuneesti pohdit kiperimpiäkin asioita ja olet valmis raivaamaan työpöydältäsi lehdellemme sen toimittamisen vaativan ajan. Maria Forsmania kiitän lukuisista antoisista keskusteluista tiedejulkaisemisen kiehtovasta maailmasta!

Haluan myös käyttää tilaisuuden onnitellakseni toimituskuntamme jäsentä Mikael Laaksoa henkilökohtaiseen ansioituneisuuteen perustuvasta valinnastaan asiantuntijajäseneksi hiljan perustettuun *Horizon 2020 expert group on Future of Scholarly Publishing and Scholarly Communication* -ryhmään. Laakson lisäksi toimituskuntamme jäsentä Elina Latea on kiittäminen asettumisestaan ehdolle Jufo-panelistiksi ja onnitteleminen valituksi tulemisestaan! Tällaiset asiantuntija- ja luottamustehtävät tietävät tekijöilleen aiempaakin kiireisempää arkea – ja hyöty lankeaa tieteen koko kentälle.

Lisäksi haluan onnitella Kansalliskirjaston johtaja, professori Kai Ekholmia, tutkija Päivikki Karhulaa ja historioitsija Tuomo Olkkosta sekä muita osallisia Tiedonjulkistamisen valtionpalkinnosta verkkoteoksestaan *Tiellä sananvapauteen. Suomalaisen sananvapauden ja sensuurin muistikirja*. Palkintoperusteissaan opetus- ja kulttuuriministeriö (2017) toteaa: “Sananvapaus on suomalaisen yhteiskunnan peruspilari ja kansallisaarre. Sivusto muistuttaa meitä siitä, että sananvapaus ei ole milloinkaan itsestäänselvyys vaan sitä on aktiivisesti edistettävä ja vaalittava myös demokraattisissa yhteiskunnissa.”

Kotimainen tiedejulkaiseminen on myös sananvapauskysymys! Vaalikaamme sitä – ja yhteiskuntamme jäsenten pääsyä luotettavien tiedonlähteiden äärelle ja tiedeyhteisöimme julkaisuihin!

Helsingissä 16.12.2017

Susanna Nykyri

Lähteet

- Ilva, J. (2017). Looking for commitment : Finnish open access journals, infrastructure and funding. Presentation at the 12th Munin Conference on Scholarly Publishing, 22.11.2017, Tromsø. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2017112555067> (luettu 17.12.2017)
- Koikkalainen, R. (2017). Kotilava. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2017103050385> (luettu 17.12.2017)
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. (2017). Tiedonjulkistamisen valtionpalkinnot vuodelle 2017 jaettiin. Tiedote, 15.10.2017. <https://archive.fo/bNKB8> (luettu 17.12.2017)